

Vleermuisonderzoek project “Izergieterij”, Hardinxveld-Giessendam

Concept

November 2017
P16-128/W1396
Auteur: S. Rinzema

Natuur-Wetenschappelijk Centrum
078-6213921
nwcadvies@nwcadvies.nl
www.nwcadvies.nl

**Vleermuisonderzoek project
“IJzergieterij”, Hardinxveld-
Giessendam**

- CONCEPT -

Vleermuisonderzoek project “IJzergieterij”, Hardinxveld-Giessendam- concept -

Opdrachtgever: KuiperCompagnons

Uitvoering: Natuur-Wetenschappelijk Centrum

Veldwerk: Tamar Braaksma, Hans Brunning, Alexandra Haan, Rob Haan, Manuela Dubbeldam, Vivian Maas, Anne Paulusse, Sanne Westbroek, Koen Woerdenbag

Samenstelling: Sibrand Rinzema

Foto voorpagina: Gewone grootoorvleermuizen in bunker
Door: Jeroen Demmer

Vleermuisonderzoek project “IJzergieterij”, Hardinxveld-Giessendam [Samenst.: Rinzema, S.]
[Foto: Demmer., J.]. Met lit. opg., Dordrecht: Strix/NWC.

Trefw.: Wet natuurbescherming, vleermuizen, project “IJzergieterij”, Hardinxveld-Giessendam

W1396/P16-128

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt of verveelvoudigd, door middel van; druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze, zonder toestemming van de uitgever of de opdrachtgever.

Dordrecht, november 2017

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Gebiedsbeschrijving en voorgenomen plannen	7
3	Methode	9
4	Resultaten	11
5	Effecten, verplichtingen en aanbevelingen	15

Referenties

Bijlagen:

Bijlage 1: Vleermuizen en ruimtelijke ingrepen

1. Inleiding

In het kader van de realisatie van een nieuwbouwproject, bestaan er plannen om een deel van de bebouwing in het gebied 'IJzergieterij', in de bebouwde kom van gemeente Hardinxveld-Giessendam, te slopen.

In het kader van de Wet natuurbescherming dient onder andere bij dergelijke ruimtelijke ingrepen en bij het opstellen of herzien van bestemmingsplannen onderzoek gedaan te worden naar (mogelijk) aanwezige natuurwaarden en dient een beoordeling gemaakt te worden van eventuele negatieve effecten van de voorgenomen plannen op deze waarden.

Uit eerder flora- en faunaonderzoek, uitgevoerd door het Natuur-Wetenschappelijk Centrum (NWC) blijkt dat er binnen het plangebied mogelijk vaste verblijfplaatsen aanwezig zijn van diersoorten die onder de bescherming van de Wet natuurbescherming vallen. Het gaat om verblijfplaatsen van vleermuizen (Dubbeldam, 2016). Deze soortgroep en hun verblijfplaatsen zijn streng beschermd. Als gevolg van de voorgenomen plannen kunnen verblijfplaatsen van vleermuizen vernield worden en worden mogelijk individuen van de soort verstoord, verwond of gedood, hetgeen tot overtreding van verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming leidt. Om deze reden diende aanvullend onderzoek uitgevoerd te worden om de aanwezigheid van vleermuizen vast te kunnen stellen dan wel uit te kunnen sluiten.

KuiperCompagnons heeft het NWC opdracht gegeven voor het uitvoeren van een dergelijk aanvullend vleermuisonderzoek.

Figuur 1: Begrenzing plangebied "IJzergieterij" (rood omljnd)

Bron: Google Earth, 2017

2. Gebiedsbeschrijving en voorgenomen plannen

Gebiedsbeschrijving

Het plangebied bevindt zich in het zuidelijke deel van de gemeente Hardinxveld-Giessendam. De noordoostelijke grens van het plangebied wordt gevormd door de Rivierdijk. De rivier de Beneden Merwede vormt de zuidelijke grens van het plangebied. In het westen wordt het plangebied begrensd door bosachtig gebied. De bebouwing in het plangebied bestaat uit loodsen en woningen. In het plangebied staan bomen, struik, solitaire struiken en ruigte. Er zijn geen watergangen aanwezig in het plangebied (figuur 1). Voor een impressie van het plangebied zie foto's 1 t/m 6.

Foto 1: Bosschage en bouwval in plangebied

Foto 2: Container, stenen gebouw en loods in plangebied

Foto 3: Verlaten woning en bosschage in plangebied

Foto 4: Verlaten woningen en schuur in plangebied

Foto 5: Stenen gebouw en bosschage in plangebied

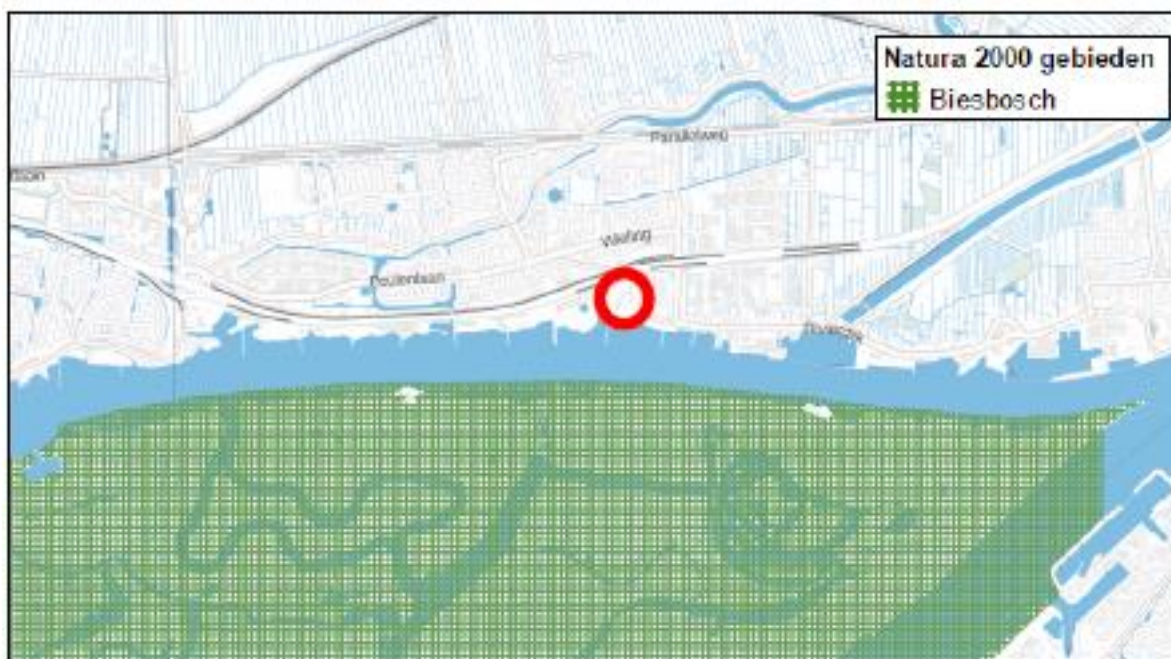
Foto 6: Woning en bosschage in plangebied

Voorgenomen plannen

Beschermde gebieden

Het plangebied ligt op een afstand van 400 meter van Natura 2000-gebied De Biesbosch dat onder de bescherming van de Natuurbeschermingswet 1998 valt (figuur 2). Of er significant nadelige effecten worden verwacht op de aangewezen habitattypen en doelsoorten van De Biesbosch, is afhankelijk van de aard van de werkzaamheden. Als er heiwerkzaamheden zullen plaatsvinden, zouden geluid en trillingen significant nadelige effecten op de omliggende natuurgebieden en beschermde flora en fauna kunnen hebben. Daarom dient er bij heiwerkzaamheden een habitattoets te worden uitgevoerd om de aard van deze effecten vast te stellen. Bij een verwachte toename in stikstofdepositie (onder andere als gevolg van een toename in verkeersgeneratie) is ook toetsing van stikstofdepositie aan de Natuurbeschermingswet 1998 nodig.

Het plangebied maakt geen deel uit van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Omdat er, als gevolg van de voorgenomen plannen, geen oppervlakte aan NNN-gebied verloren gaat, is er geen verdere toetsing aan de wet- en regelgeving omtrent het NNN nodig.

Figuur 2: Ligging plangebied (rood omcirkeld) ten opzichte van Natura 2000-gebied Biesbosch

Bron: www.zuid-holland.nl

Voorgenomen plannen

Het doel is om een nieuwbouwproject te realiseren in het plangebied. Hiertoe wordt een groot deel van de huidige bebouwing gesloopt en/of verwijderd. Ook zullen er enkele bomen worden gekapt en zal het aanwezige struikgewas worden geroid.

3. Methode

Vleermuizen gebruiken het landschap gedurende het jaar op verschillende manieren: in verschillende perioden van het jaar maken ze gebruik van kraamplaatsen, zomerverblijfplaatsen, paarverblijven, winterverblijfplaatsen en jachtgebied. Daarnaast gebruiken ze landschapselementen, zoals bomenrijen en watergangen als vliegroute. Het vleermuisprotocol van maart 2017 stelt dat tenminste vier inventarisatiemomenten, verspreid over de periode half mei - begin oktober, nodig zijn om de verschillende functies die de aanwezige bebouwing mogelijk voor vleermuizen vervult zo goed mogelijk te inventariseren (bijlage 1).

Uit de quickscan flora en fauna die door het NWC is uitgevoerd, bleek dat de panden geen dienst doen als winterverblijfplaats voor de vleermuizen. De panden voldoen niet aan de eisen als winterverblijfplaats vanwege de grote klimaat verschillen die ontstaan in de winter in de gebouwen

Het aanvullende onderzoek naar vleermuizen op de ijzergieterij in Hardinxveld-Giessendam is deels volgens het vleermuisprotocol van 2016 en deels volgens het protocol van maart 2017 uitgevoerd; drie inventarisaties hebben in de kraam/zomerperiode (half mei - eind juli) plaatsgevonden en in de zomer/paarperiode (half augustus - begin oktober) hebben twee inventarisaties plaatsgevonden.

De inventarisaties zijn uitgevoerd op 7 september 2016, 28 september 2016, 7 juni 2017, 7 juli 2017 (ochtendinventarisatie) en 20 juli 2017. De weersomstandigheden (temperatuur, neerslag en windkracht) op deze dagen, de start- en eindtijden van de vleermuisinventarisaties, de tijd van zonsondergang/zonsopkomst (ZO) en het aantal waarnemers per veldbezoek, worden vermeld in tabel 1.

Tabel 1: Weersomstandigheden, start- en eindtijd en aantal waarnemers per veldbezoek

Datum	Temp. (°C)	Neerslag	Wind (Bft)	Start	Eind	ZO	# Waarnemers
7/09/'16	20	Droog	1	19:45	23:15	20:14	6
28/09/'16	17	Droog	3	19:00	22:20	19:25	6
7/06/'17	14	Droog	3	21:30	00:00	21:56	6
14/07/'17	11	Droog	1	4:30	7:35	5:39*	6
20/07/'17	18	Droog	2	21:00	23:30	21:47	2

*zonsopkomst

De gegevens over de weersomstandigheden zijn door de veldmedewerkers ter plekke gemeten of ingeschat.

Vier inventarisaties zijn in de avond en nacht uitgevoerd en één in de ochtend. De vijfde en laatste inventarisatie was een nacheck op invliegers die tijdens de ochtend inventarisatie waargenomen zijn. In verband met de grootte en onoverzichtelijkheid van de te onderzoeken bebouwing werd iedere inventarisatie, behalve de laatste, door ten minste zes personen uitgevoerd waardoor zoveel mogelijk van alle panden overzien werd.

Tijdens de bezoeken is vooral gelet op uitvliegende, invliegende en/of zwermende vleermuizen en op vleermuizen die al rond zonsondergang actief waren. Wanneer een vleermuis rond zonsondergang wordt waargenomen, kan dit namelijk op de aanwezigheid van een verblijfplaats duiden. Dit omdat de meeste vleermuissoorten rond zonsondergang hun verblijfplaats verlaten en dan naar hun foerageergebieden vliegen. Vleermuizen die rond zonsondergang bij het te onderzoeken object worden waargenomen, hebben nog geen grote afstand af kunnen leggen, waaruit opgemaakt kan worden dat zij mogelijk in het object een verblijfplaats hebben.

In de kraamperiode is daarnaast een ochtendinventarisatie uitgevoerd, waarbij is gelet op invliegende dieren en zwermgedrag van vleermuizen. Als vleermuizen 's ochtends terugkeren naar hun verblijfplaats vliegen ze niet direct naar binnen, maar maken eerst een aantal proeflandingen bij de opening. Deze proeflandingen zijn tijdens een ochtendbezoek goed waar te nemen en geven een goede indicatie van de locatie van een eventuele verblijfplaats.

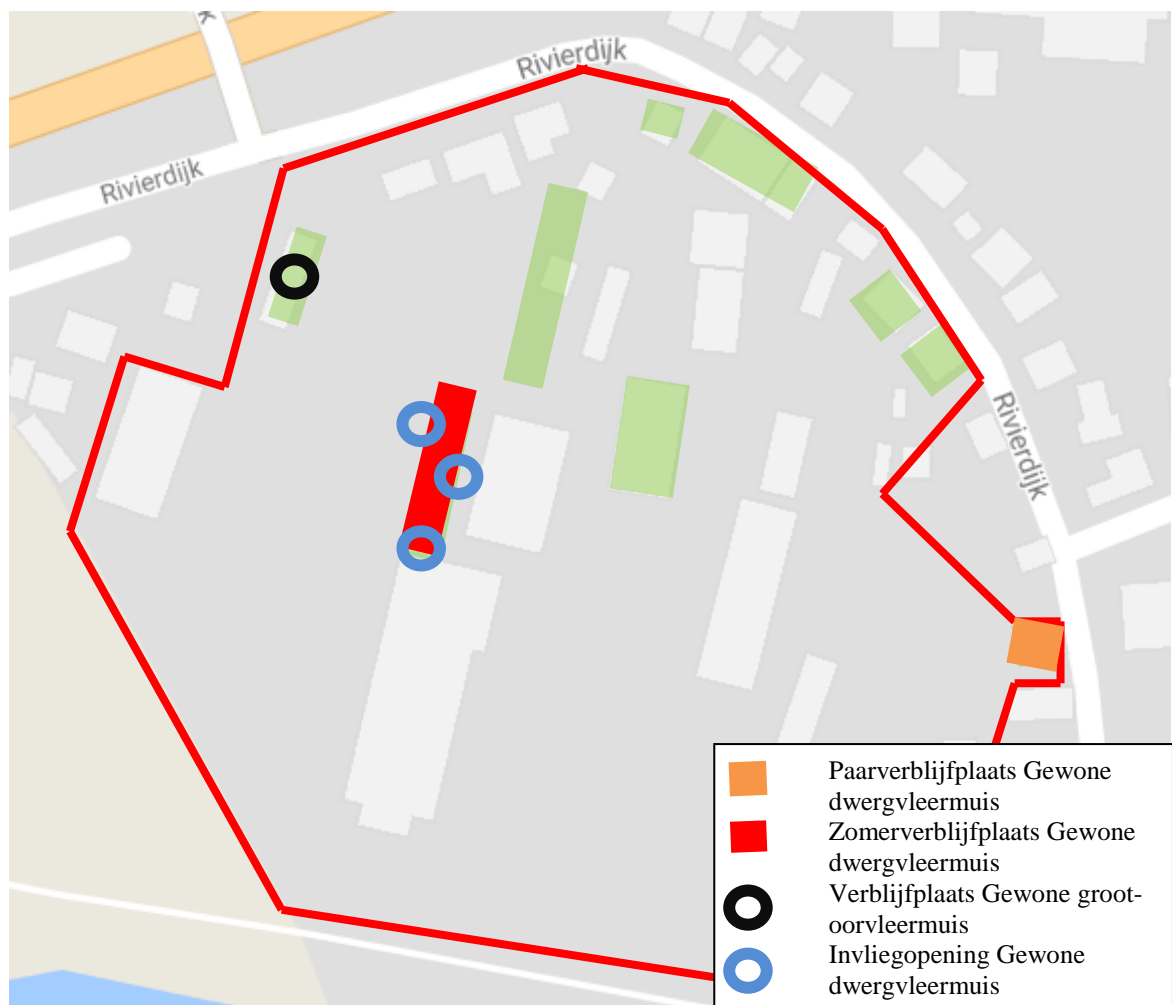
Tijdens de inventarisaties in de paarperiode is tevens gelet op vleermuizen die sociale geluiden (waaronder paarroepjes) uitstoten en die paargedrag vertonen. Dergelijke geluiden en gedrag kunnen duiden op de aanwezigheid van een paarverblijfplaats.

Onderzoek naar winterverblijfplaatsen is niet goed uit te voeren. Bij aanwezigheid van vleermuisverblijfplaatsen in het najaar (einde paarseizoen) moet er daarom zekerheids-halve vanuit worden gegaan dat het gebouw ook dienst doet als winterverblijfplaats.

Tijdens de vijf veldbezoeken is gebruikgemaakt van batdetectors (type Pettersson D-200 en D-240X).

4. Resultaten

Er zijn in het plangebied meerdere verblijfplaatsen aangetroffen. Twee van de Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en één van de Gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*). Van de Gewone dwergvleermuis is op 28 september 2016 een paarverblijfplaats aangetroffen en op 20 juli 2017 een zomerverblijfplaats voor minimaal 4 individuen (figuur 3). Van de Gewone grootoorvleermuis is op 14 juli 2017 een zomerverblijfplaats aangetroffen in het westen van het plangebied (figuur 3).

Figuur 3: Plangebied (rood omlijnd) met in het groen gebouwen die geschikt zijn voor verblijfplaats vleermuizen..

Tijdens alle vijf de inventarisaties zijn meerdere gewone dwergvleermuizen waargenomen en op 7 september 2016 en 28 september 2016 ook paarroepjes. Deze paarroepjes worden uitgestoten door mannelijke vleermuizen om vrouwtjes naar hun paarverblijf te lokken en om hun territorium af te bakenen. Doordat er paarroepjes zijn waargenomen ondersteunt dit het bewijs dat er een (paar)verblijfplaats van de Gewone dwergvleermuis aanwezig is binnen het plangebied. Van de Gewone grootoorvleermuis zijn

geen paarroepjes waargenomen, maar op 28 september is wel een individu waargenomen die verbleef in het gebouw in het westen van het plangebied.

Tijdens iedere telling zijn in het plangebied vier verschillende soorten vleermuizen jagend waargenomen; de Gewone dwergvleermuis, de Gewone grootoorvleermuis, de Ruige dwergvleermuis en de Laatvlieger. Alleen de Ruige dwergvleermuis en de Laatvlieger verbleven niet voor langere tijd in het plangebied en verblijven hoogst waarschijnlijk ook niet in één van de gebouwen. Tijdens de bezoeken op 14 juli 2017 en 20 juli 2017 zijn in- en uitvliegers van de Gewone dwergvleermuis waargenomen het gebouw in het midden van het plangebied. Deze vlogen uit drie verschillende openingen het gebouw in en/of uit. Op 28 september 2016 is een Gewone grootoorvleermuis waargenomen in het gebouw in de noordwesthoek van het plangebied.

Het plangebied zelf heeft geen belangrijke waarde als jachtgebied en is geen onderdeel van een vliegroute; vleermuizen foerageerden voor korte tijd achter elkaar binnen het plangebied en ze foerageerden er voor een relatief korte periode. Tevens zijn er geen aanwijzingen voor een vliegroute. In de omgeving zijn alternatieve foerageergebieden.

Tabel 2 op de volgende pagina geeft een overzicht van de waarnemingen die tijdens de vijf veldbezoeken gedaan zijn.

Tabel 2: Vleermuiswaarnemingen ijzergieter, Hardinxveld-Giessendam

Datum	Waargenomen soorten	Aantallen en gedrag
7/09/2016	Gewone dwergvleermuis	-Eén individu met paarroepjes tussen gebouwen noordzijde plangebied. -Eén individu met paarroepjes noordwesthoek plangebied -Enkele individuen (<5) foeragerend in plangebied -Eén individu langs vliegend noordzijde plangebied richting zuidoostelijke richting
	Laatvlieger	Eén individu passerend van noord naar zuid over gebouwen.
28/9/2016	Gewone dwergvleermuis	-Enkele foeragerend (<11) in plangebied -Eén individu met paarroepjes noordwestelijk deel plangebied -Paarverblijfplaats gebouw oost plangebied
	Gewone grootoorvleermuis	-Verblijfplaats in gebouw west plangebied
7/06/2017	Gewone dwergvleermuis	-Enkele individuen (<7) foeragerend in plangebied -Twee individuen passerend noorden plangebied ten westen van gebouwen -Twee individuen passerend westen plangebied
	Laatvlieger	-Eén individu passerend zuidoosthoek plangebied -Eén individu passerend noorden plangebied
	Gewone grootoorvleermuis	-Eén individu passerend zuidwesten plangebied
14/07/2017	Gewone dwergvleermuis	-Enkele individuen (<8) foeragerend in plangebied
	Ruige dwergvleermuis	-Enkele individuen (<3) foeragerend in plangebied
	Gewone grootoorvleermuis	-Eén individu invliegend gebouw midden in plangebied
20/07/2017	Gewone dwergvleermuis	-Vier uitvliegers uit drie gaten in gebouw midden in plangebied

5. Effecten, verplichtingen en aanbevelingen

Uit de inventarisaties blijkt dat er vaste verblijfplaatsen van de Gewone dwergvleermuis en Gewone grootoorvleermuis aanwezig zijn in de te slopen gebouwen op het terrein van de ijzergieterij in Harinxveld-Giessendam. Het gaat hierbij om één paarverblijfplaats en drie zomerverblijfplaatsen van de Gewone dwergvleermuis en om een verblijfplaats van een Gewone grootoorvleermuis. Bij de sloop van de gebouwen zullen daarom verblijfplaatsen van vleermuizen aangetast, vernield en/of verstoord worden en zullen er mogelijk individuen verstoord, verwond of gedood worden, waardoor overtreding van verbodsbepalingen uit de wet natuurbescherming aan de orde is. Om deze reden dient overtreding voorkomen te worden door het nemen van maatregelen en/of dient een ontheffing aangevraagd te worden. Voorbeelden van maatregelen om overtreding te voorkomen zijn:

- Aanbieden van alternatieve verblijfplaatsen;
- werken in de minst kwetsbare periode;
- ongeschikt maken verblijfplaats voorafgaand aan slopen;
- ecologische begeleiding.

Vaak is een combinatie van maatregelen nodig om overtreding daadwerkelijk te voorkomen. Deze maatregelen dienen opgenomen te worden in een ecologisch werkprotocol en dient uitgevoerd te worden door of onder begeleiding van een ecologisch deskundige. Als dit niet mogelijk is, dient er ontheffing aangevraagd te worden

Daarnaast kan afgeleid worden dat het plangebied door vleermuizen gebruikt wordt om te foerageren. In de directe omgeving zijn echter voldoende alternatieve en geschikte foerageergebieden aanwezig, zoals de tuinen van de woonhuizen rondom het plangebied. Op basis van de waarnemingen uit het vleermuisonderzoek kan ook gesteld worden dat er geen vliegroutes aanwezig zijn binnen of in de directe omgeving van het plangebied; er zijn kleine aantallen vleermuizen waargenomen die allen vanuit verschillende richtingen aan kwamen vliegen, maar hierbij geen gebruik maakten van de begroeiing binnen en op de grenzen van het plangebied.

Om deze redenen zullen er, ten aanzien van foerageergebied en vliegroutes van vleermuizen, geen overtredingen van verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming plaatsvinden en zijn voor dit onderdeel geen ontheffing of maatregelen nodig. Wel wordt aangeraden om zoveel mogelijk groen (in de vorm van bomen en struikgewas) binnen het plangebied te behouden of in de nieuwe situatie terug te brengen. Daarnaast is het raadzaam om in de nieuwe situatie zo min mogelijk verlichting te gebruiken of om maatregelen te nemen waardoor (licht)verstoring van de dieren zoveel mogelijk voorkomen wordt. Voorbeelden hiervan zijn het gebruik van amberkleurige verlichting en lichtbronnen die naar beneden gericht zijn.

Referenties

- NGB 2017 Vleermuisprotocol maart 2017
www.netwerkgroenebureaus.nl en www.zoogdiervereniging.nl
- Dubbeldam, M., 2016. Quicksan flora en fauna in het kader van sloopwerkzaamheden in het gebied 'IJzergieterij' in Hardinxveld-Giessendam. P16-132/W1193. NWCadvies. Uitgeverij Strix, Dordrecht

Bijlage 1: Vleermuizen en ruimtelijke ingrepen

Vleermuizen en hun leefgebied worden beschermd door de Wet natuurbescherming. In deze wet is bepaald dat in het geval van een ruimtelijke ingreep ruim van tevoren bekeken moet worden of de ingreep nadelige invloed kan hebben op vleermuizen en hoe hiermee omgegaan moet worden.

Verblijfplaatsen

Vleermuizen maken het hele jaar door gebruik van verschillende verblijfplaatsen (o.a. in bomen en gebouwen). Vleermuisverblijfplaatsen zijn op te delen in verschillende typen: winterverblijfplaats (waar overwinterd wordt), dagkwartieren (waar de mannetjes in de kraamkolonieperiode overdag zitten, alleen of in kleine groepjes), kraamkolonies (vrouwtjes en hun jongen, vaak in grote groepen), paarverblijven (waar gepaard wordt, vaak in het najaar, soms gelijk aan de winterverblijfplaats) en tussenkwartieren (gebruikt in de periode tussen overwinteren en de zomerperiode in). Per type verblijfplaats gebruiken vleermuizen vaak meerdere verblijven waar tussen gewisseld wordt, bijvoorbeeld wanneer elders het klimaat geschikter is of om aan parasieten te ontkomen. Vleermuizen zijn wel zeer honkvast wat betreft de typen verblijven die ze gebruiken. Dit betekent dat hun verblijven belangrijk zijn voor instandhouding van de populatie en dat deze daarom beschermd worden door de wet.

Sinds mei 2009 is het Vleermuisprotocol vastgesteld. Dit is opgesteld door het Netwerk Groene Bureaus en de Zoogdiervereniging VZZ in overleg met de Dienst Landelijk Gebied (DLG) en de Gegevensautoriteit Natuur (GaN). Om de paar jaar wordt het protocol herzien en eventueel aangepast. De meest recente versie stamt uit maart 2017. Het protocol dient als leidraad voor het bepalen hoe en hoe vaak geïnventariseerd moet worden om te voldoen aan de wetgeving. Voor het bepalen of een gebouw of een potentieel geschikte boom van belang is als vleermuisverblijfplaats, is over het algemeen een langlopend onderzoek nodig (van april/mei t/m september/oktober) en zijn 4 tot 7 bezoeken nodig. Om onnodige vertraging te voorkomen, wordt daarom aangeraden om in de planning van de voorgenomen plannen rekening te houden met deze onderzoeksperiode.

Maatregelen ten behoeve van vleermuizen zijn nodig:

- indien sprake is van een verblijfplaats die van significant belang is of zou kunnen zijn en/of;
- indien vleermuizen aangetroffen zijn.

Er is sprake van een significant belangrijke verblijfplaats (ook wel vaste verblijfplaats genoemd, een verblijfplaats die van belang is voor een populatie) als:

- er sprake is van een kraamkolonie;
- er sprake is van een belangrijke overwinteringsplaats of paarplaats;
- er geen alternatieve verblijfplaatsen in de directe omgeving beschikbaar zijn;
- de gunstige staat van instandhouding van de (populatie van) de soort in het geding is bij het verdwijnen van de verblijfplaats.

De te nemen maatregelen moeten er voor zorgen dat verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming niet overtreden worden. Dit betekent dat er geen dieren gedood, verwond of actief verstoord mogen worden en dat in geval van significant belangrijke verblijfplaatsen deze behouden moe-

ten blijven of anders tijdig op een goede manier vervangen dienen te worden. De functie die het leefgebied voor de betreffende populatie vervult, moet onverminderd blijven bestaan.

Om te voorkomen dat dieren gedood, verwond of actief verstoord worden, kunnen de volgende mitigerende maatregelen nodig zijn:

- niet slopen in de winterslaaperperiode (in deze periode kan zelden met zekerheid worden vastgesteld dat vleermuizen afwezig zijn in een potentieel geschikt en onoverzichtelijk object, omdat ze dan ook 's nachts passief zijn. Dat maakt ze in deze periode overigens extra kwetsbaar);
- vlak voor de sloop onderzoeken of er individuen aanwezig zijn in het te slopen object. Zijn deze wel aanwezig dan geldt dat gewacht moet worden tot het dier of de dieren weg zijn.

Om zeker te weten of de mitigerende maatregelen voldoende zijn kan een ontheffing aangevraagd worden bij de provincie waarin de ingreep plaatsvindt. Een afwijzingsbrief, die stelt dat geen ontheffing nodig is, 'omdat als de voorgestelde maatregelen genomen worden er immers geen verboden overtreden worden' geldt als goedkeuring van de voorgestelde maatregelen. Zijn de maatregelen niet voldoende, dan moeten deze aangepast worden. Als dat niet mogelijk is of wanneer compenserende maatregelen nodig zijn, is een ontheffing nodig. Deze wordt alleen verstrekt in geval van projecten waarbij sprake is van een groot openbaar belang.

Jachtgebied en vliegroutes

Naast verblijfplaatsen bestaat het leefgebied van vleermuizen ook uit foerageergebied en vliegroutes (vaak bomenrijen of waterlopen). Deze zijn ook beschermd als zij van significant belang zijn. Zij gelden als significant belangrijk indien bij aantasting de functionaliteit van de verblijfplaats(en) in het geding komt. Is dat het geval, dan zijn maatregelen nodig die dit voorkomen, anders is een ontheffing nodig. Ook hier geldt dat deze alleen verstrekt wordt in geval van projecten waarbij sprake is van een groot openbaar belang.